

Sinulle, jonka läheinen on äsken kuollut

KUOLEMA OSAA YLLÄTTÄÄ. Silloinkin, kun se on odotettavissa. Puhumattakaan sellaisesta elämän päättymisestä, joka tapahtuu ilman varoituksia. Vain muutama sekunti, minuutti tai tunti ja sinä huomaat eläväsi täysin toisessa todellisuudessa. Elämäsi tielle pystytetään iso, tummasävyinen merkkipaalu: aika ennen ja aika siitä eteenpäin.

Moni hämmentyy kuoleman vietyä lähipiiristä rakkaan ihmisen. Ei yksin sen vuoksi, että on kyse tunteen tasolla niin musertavasta tapahtumasta, että sen käsittämiseen menee kuukausien, joskus vuosienkin aika. Hämmennystä lisää se, ettei tiedä, mitä silloin pitää tehdä. Kun ensimmäisen kerran elämässään joutuu järjestämään hautajaisia, on luonnollista olla hämmentynyt ja avuton tehtävän edessä.

Tämä opaskirja on tarkoitettu Sinulle avuksi kuoleman kohdatessa, että voisit näitä tietoja hyödyntäen valmistella läheisesi hautajaisia. Siihen kirjan 1. osa tarjoaa käytännön ohjeita ja näkökulmia. Toinen osa sisältää virikkeitä ja musiikkiehdotuksia hautajaisiin, sekä rukouksia ja runoja kuolemaan liittyviä rukoushetkiä ajatellen. Kolmannessa ja neljännessä osassa tarkastellaan surun ilmenemistä psykologisena prosessina. Voit peilata sen valossa, mikä juuri Sinua auttaa jaksamaan surun moninai-

sen tunnekuorman kantamisessa ja selviytymisessä elämässäsi uuteen todellisuuteen.

Hautajaisten järjestäminen on helpompaa, jos läheisesi on elämänsä aikana ilmaissut jotain siitä, miten hän tahtoo toimittavan elämänsä päättyessä. Joku on tehnyt suunnitelman omista hautajaisistaan jo terveenä ollessaan, toinen sairastuttuaan vakavasti ja kirjannut toiveensa aina kantajia, musiikkia ja tarjoiluja myöten. Tämän käytännön soisi laajenevan entisestään. Monen surevan omaisen kuorma kevenisi merkittävästi, jos lähtijän viimeiset toiveet olisivat lähiomaisilla tiedossa. Silloin kun niitä ei ole käytettävissä, pitää turvautua lähimpien tulkintaan ja käsitykseen, millaiset hautajaiset hän olisi halunnut itselleen, jos sellaisista olisi ollut puhetta.

Hautajaiskäytännöt vaihtelevat jonkin verran eri puolilla Suomea. Jotkut asiat hoidetaan eri tavalla pienellä maalaispaikkakunnalla kuin isommassa kaupungissa. Erilaisia käytäntöjä löytyy niin eteläisen kuin pohjoisen Suomen alueella tai itäisessä ja läntisessä Suomessa. Siksi tämä kirja tarjoaa parhaimmillaankin yleiskatsauksen hautajaiskäytännöistä. Yksityiskohtia voi ja on syytäkin tarkistaa oman paikkakunnan hautausalan toimijoilta.

Tämän kirjan 1. painos ilmestyi vuonna 2014, mutta sen kustantajan toiminta on päättynyt, siksi uudistettu painos tulee toiselta kustantajalta. Näiden vuosien välissä olemme eläneet ainutlaatuisia vuosia koronapandemian vuoksi, mikä vaikutti merkittävästi hautajaiskäytäntöihinkin. Miten traagista oli, että epidemian vuoksi moni joutui kuolemaan täysin yksin ilman läheisten läsnäoloa ja tukea hoitolaitosten vierailukieltöjen ja -rajoitusten vuoksi. Samoin kaikki omaisetkaan eivät voineet osallistua hautajaisiin kokoontumisrajoitusten vuoksi. Näiden ”koronatraumo-

jen” vaikutuksia moni kantaa vielä tänään mielessään, sielussaan ja kehossaan.

Kuoleman tullen moninainen avuttomuus ja voimattomuus ovat tuttuja tunteita monelle. Ensimmäisten suruviikkojen aikana et ole parhaimmissa voimissasi. Ylösnoussut Vapahtaja ja kuoleman voittaja kulkee kanssasi tämänkin elämäsi vaiheen.

Kesän 2024 kukkiessa kauneimmillaan

Seppo Laakso

psykoterapeutti, tietokirjailija

seppo.laakso@pp.inet.fi

I TÄMÄN JÄLKEEN KAIKKI ON TOISIN

Jumala, anna minun tietää, kuinka minulle käy.
Kunpa tietäisin päivieni keston.
Anna minun ymmärtää, kuinka katoava olen.
Sinähän annoit minulle vain kourallisen päiviä.
Sinun silmissäsi elinaikani on kuin ei mitään –
ihmisen elämä on vain henkäyksen mittainen.

Psalmi 39:5–6 (2024 käännöksen mukaan)

KUOLEMAN VARJOJEN KEVÄT

Arkinen siirtymä paikasta toiseen voi olla mahdottoman maratonin mittainen, vaikka matkaa olisi kuljettavana vain muutama sata metriä.

Levottoman ja lyhyen yön jälkeen istun hotelliaamiaisella tuoreiden sämpylöiden, höyryävän puuron ja moninaisten lisukkeiden sekä kiivaiden bisnesneuvottelujen ja tavan takaa raikuvan naurunremakan keskellä. Ulkopuolinen maailma näyttää ja kuulostaa täysin vieraalta, eikä mieli tahdo taipua

naapuripöytien ilonpitoon. Jalat tuntuvat lyijynraskailta pelkästä ajatuksesta, miten matkani jatkuu tästä.

Hetken päästä olen naapurisairaalan yhdessä huoneessa, jossa pelätään ja odotetaan vuorotyönä Suurta Vierasta. Tässä huoneessa ei tarjoilla enää aamiaista, ei edes vettä juotavaksi. Onko elämää jäljellä tunteissa vai päivissä laskettava määrä, en tiedä.

Ystävä muistuttaa Martti Lindqvistin sanoin, miten aina on jossakin oltava ihmisiä, jotka iloitsevat syntyneistä ja itkevät kuolleitaan. Se on elämän perusliturgia, joka tapahtuu kätkössä arjen rutiineista, mutta joka kantaa itsessään kaiken elämän yksinkertaista perustaa.

Kun seuraavan päivän iltana pääsen todistamaan muutaman läheiseni kanssa sisareni ajallisen elämän päätöstä, ymmärrän hänen viimeisen rukouksensa toteutuneen: rauhassa, levollisena ja kivuttomana hän sai kohdata Lunastajansa. Mutta ennen kuin hiirenkorvat ehtivät täyteen lehteensä, lasken saaneeni kolme muuta viestiä kuolemasta keskellämme.

En ymmärrä, millä perusteella Salattu Jumala mittaa tätä aikaa kenellekin meistä. Mutta sen ymmärrän ja siihen tartun entistä lujemmin, että Kaikkivaltias on lupauksensa mukaan kanssamme kaikki päivät. Ihan kaikki. Ne lyijynraskaatkin.

(Kirjoittajan päiväkirjasta)

Valmistautuminen hautajaisiin

KUOLEMAN HETKI on kuin toimeksianto hautajaisten järjestämiseksi ja surun tunteiden kanssa työskentelemiseksi. Tässä luvussa käydään läpi hautajaisiin eli siunaustilaisuuteen, arkun tai uurnan hautaan laskemiseen ja muistotilaisuuteen liittyviä käytännön asioita.

Hautajaisten valmistelu on tie, jota et ehkä ole ennen kulkenut. Jos kuolema on ilmaissut lähestymisestään etukäteen vaikkapa sairauden muodossa, tätä ennakoivaa surua on voinut kestää jo pidempään. Usein suru tuntuu heti toisenlaiselta, kun kuolema on tapahtunut.

Huomattava osa kuolemista tapahtuu sairaalassa tai muussa hoitolaitoksessa. Jos läheisesi on kuollut yllättäen kotona, silloin poliisikin tulee paikalle ja kuolinsyy tutkitaan ruumiinavauksessa. Joku kuolee kotona saattohoitopotilaana, jolloin taas hoitava yksikkö antaa ohjeita siitä, miten toimitaan kuoleman tapahtuessa. Tavallisesti vainaja voi olla kotona tuntejakin, jolloin hänet voidaan hyvästellä rauhassa, ennen kuin hänet vietään pois.

Ensimmäisiä kysymyksiä on, kenelle pitää ilmoittaa kuolemasta ja kuka sen tekee. Perussääntö voi olla esimerkiksi se, että jos toimijoita on useita, tehtäviä jaetaan voimien ja käytettävissä olevan ajan mukaan. Jos olet ainoa lähiomainen, tehtävissä ei ole paljon jakamista, ellei löydy ystäviä avuksi. Lähimmät omaiset ja ystävät, tärkeimmät naapurit sekä oppilaitos tai työnantaja, jos on kyse opiskelu- tai työikäisen kuolemasta ovat niitä, joille on hyvä laittaa viestiä tapahtuneesta. Voi myös pyytää muita suku-

laisia kertomaan asiasta eteenpäin niille, joille tieto kuolemasta ja tulevasta hautajaisista on olennainen.

Kuolemasta voi kertoa myös suruliputuksella, kenen pihassa ja kiinteistössä se vain on mahdollista. Kuolinpäivänä lippu nostetaan ja pidetään puolitangossa, mutta siunauspäivänä se nostetaan puolitangosta täyssalkoon siunauksen jälkeen. Lipun nostaminen suruliputukseen oman pihan tangossa on aina koskettava näky, joka ei unohdu.

Yhteys seurakuntaan

OMAN SEURAKUNNAN kirkkoherranvirasto, palvelutointo tai vastaava on ensisijainen yhteydenottoaika pian kuoleman tapahduttua. Siellä voi sopia siunausajankohdasta ja paikasta, varata papin ja kanttorin tilaisuuteen sekä sopia hautapaikasta ja muistotilaisuudesta, jos sen haluaa järjestää seurakunnan tiloissa.

Jos vainaja ei kuulunut kirkkoon, mutta hänet siunataan kristillisesti, silloinkin yhteys seurakuntaan on tarpeen. Samoin, jos hänelle järjestetään ns. tunnustukseton haudaus, mutta hänet haudataan seurakunnan ylläpitämälle hautausmaalle.

Hautaustoimistolle voi keskittää suuren osan hoidettavista asioista, jos lähiomaisilla ei ole voimia, aikaa tai taitoa hoitaa niitä. Hautaustoimistot hoitavat maksua vastaan ja tarvittaessa kaiken yhteydenpidon seurakuntaan. Sen lisäksi ne hoitavat muitakin tehtäviä esimerkiksi pitopalvelua, perunkirjoitusta ja hautakivien välittämistä myöden, mutta omaiset voivat myös rajata ja valita vain ne palvelut, joita he tarvitsevat.

Arkkuun laittaminen

HAUTAUSTOIMISTOON on myös syytä ottaa yhteys mahdollisimman pian kuoleman jälkeen. Sieltä hankitaan arkku ja mahdollinen tuhkauurna, sovitaan vainajan kuljetuksesta siunauspaikkakunnalle, tuhkauksessa myös krematorioon sekä hautaamispaikkakunnalle, jos hautaan lasku tapahtuu eri paikkakunnalle siunauksen jälkeen.

Arkkuun laittaminen on yksi vaikuttavimpia tehtäviä kuoleman yhteydessä, johon lähiomaiset voivat halutessaan osallistua. Vainajalle voidaan pukea omia vaatteita yleisten arkkuvaatteiden sijaan. Arkkuun voidaan laittaa vainajalle läheisiä esineitäkin, kunhan ne ovat maatuivia tai palavia. Liinan laittaminen vainajan kasvojen päälle ennen arkun sulkemista voi olla jollekin lähiomaiselle merkittävä tehtävä. Omaisten osallistumista vainajan pukemiseen ei kuitenkaan suositella, jos kuolema on esimerkiksi liikenneonnettomuuden, tulipalon tai muun traumaattisen onnettomuuden aiheuttama. Hautaustoimistot pitävät yleensä huolen, etteivät omaiset joudu tällaiseen tilanteeseen.

Vainajan hyvästely

LUONTEVIN HETKI vainajan hyvästelyyn on joko sairautensa heti kuoleman jälkeen tai arkkuun laittamisen yhteydessä. Se on lähimpien surun ja surun psykologian kannalta suositeltavaakin edellyttäen, että ruumis on katsottavissa ilman suurempaa järkytystä. Ruumiin näkeminen tai koskettaminen tekevät kuolemasta todellisen eikä mieli ala tuottaa odotusta ja kuvitelmaa

vaikkapa matkasta, jolta läheinen aikanaan palaa. Kuolleen katsomisen tulee silti aina olla vapaaehtoista. Kun hyvästely tapahtuu arkkuun laittamisen yhteydessä sairaalan kappelissa, yleinen tapa on pitää lyhyt rukoushetki eli saattohartaus. Joku lähimmäistä omaisista voi hartauden johtaa, ellei sairaala- tai oman seurakunnan pappia ole käytettävissä. Hautaustoimistojen henkilökunnalla voi myös olla valmiuksia pitää niitä.

Ainakin maaseutu- ja muilla pikkupaikkakunnilla on vielä käytössä tapa, että kun arkku kuljetetaan sairaalasta siunauskappeliin tai ruumishuoneelle, ruumisauton perässä ajavat lähiomaiset muodostavat surusaaton. Joillekin on ollut tärkeää tehdä tämä viimeinen matka siten, että surusaatto ajaa vainajan kodin kautta, jos se on helposti toteutettavissa.

Kuolinilmoitus

KUOLINILMOITUS LEHDESSÄ on ollut vanhastaan tapa kertoa muille, mitä on tapahtunut. Käytäntö on muuttunut tältä osin merkittävästi viime vuosina. Kuolinilmoitus toimii yhä edelleen kutsuna hautajaisiin, mutta nykyään niiden enemmistö julkaistaan lehdissä vasta hautajaisten jälkeen, mikä tarkoittaa useimmille sitä, että viesti kuolemasta ja hautajaiskutsu pitää hoitaa jotenkin toisin. Vaikka kuolemasta ilmoitettaisiin lehdessä ennen hautajaisia, muuttoliike on hajauttanut omaisia ja ystäviä yhden lehden levikkialueen ulkopuolelle, joten korvaavia välineitä tarvitaan. On hyvä miettiä, ovatko puhelu, tekstiviesti ja sähköposti käyviä välineitä kertoa kuolemasta.

Eri tapoja muistaa

JOS ON OLETETTAVAA, että hautajaisiin tulee suuri joukko saattoväkeä ja sen mukaisesti myös kukkia ja adresseja, hautajaisten järjestäjät voivat ilmoittaa vaihtoehdoksi tukea kukkien ja adressien sijaan yleishyödyllistä yhdistystä tai järjestöä, jonka toiminta on ollut vainajalle läheistä tai muuten tärkeää.

Hautajaiskukkien kohdalla on yleistynyt käytäntö, että tuodaan vain yksi kukka jokaiselta vieraalta tai seurueelta, mutta alueellisia eroja löytyy hyvinkin. Perinteisiä kukkalaitteita käytetään yhä. Lähimmät perheenjäsenet laskevat sellaisen siinäkin tapauksessa, jos saattoväelle on välitetty tieto yhden kukan käytännöstä. Yksittäiset kukat on mahdollista hankkia saattoväkeä varten valmiiksi tai jättää se jokaisen hautajaisvieraan itse hoidettavaksi.

Alaikäisten lasten vanhemman menetyksen yhteydessä voidaan perustaa tili lasten tulevaisuuden tai opintojen tueksi. Jos ei tiedä, millaisella summalla osallistua toivotun hyväntekeväisyysjärjestön tai lasten tulevaisuuden tukemiseen, voi ajatella esimerkiksi kukkien tai adressien vastaavia hintoja.

Viime vuosina yleistynyt käytäntö on, että siunaustilaisuuteen osallistumisesta pyydetään ilmoittamaan etukäteen. Kaikissa edellä mainituissa vaihtoehtoisissa asiasta tiedottaminen onnistuu helpoimmin ennen hautausta julkaistavan kuolinilmoituksen yhteydessä. Samoin siinä voidaan kertoa etukäteen, jos muistojuhla pidetään perhepiirissä tai lähimpien kesken.